Цæйут, æфсымæртау, раттæм нæ къухтæ
Абон кæрæдзимæ, Иры лæппутæ!..

Цæгат Ирыстоны республикон адæмон газет
Республиканская народная газета Северной Осетии

РÆСТДЗИНАД

№124 (26337)

Газет цæуын райдыдта 1923 азы 14 мартъийы – газета издается с 14 марта 1923 года

2025 азы 16 июль – сусæны мæйы 16 бон, æртыццæг

Аргъ 10 сомы

www.rastdzinad.ru
vk.com/club217633221
t.me/gazetarastdzinad1923

КÆСУТ НОМЫРЫ:
2 АХАДГÆ ÆХХУЫС — *Хæрзгæнæг уæвын рахаста гуырдзæй*
3 ДЗЕСТЫ КУЫДЗÆДЖЫ РАЙГУЫРДЫ 120 АЗЫ
4 СПОРТИВОН ФИДИУÆГ — *Нардытæ*

Нысантæ

Нæ адæмы удварнон хæзнатæ бахъахъхъæнынæн

РЦИ-Аланийы Сæргълæууæг Сергей МЕНЯЙЛО цы æмбырд сарæзта, уым бæстон ныхас рауад нæ адæмы истори æмæ культурæйы удварнон хæзнатæ бахъахъхъæныныл. Фембæлды архайджытæ сæрмагонд æргом аздæхтой ахсджиаг историон цыртдзæвæн – Дæргъæвсы зæппæдзты уавæрмæ.

Ныхасы архайдтой Цæгат Ирыстоны Хицауады Сæрдары фыццаг хæдивæг **Атарты Георги**, республикæйы арæзтад æмæ архитектурæйы министр **Бетанты Марат,** культурæйы министр **Фидараты Сослан,** Культурæйы удварны хæзнатæ хъахъхъæныны комитеты сæрдар **Гæлуаты Ацæмæз** æмæ Национ музейы директор **Цуциты Аслан**.

Зындгонд куыд у, афтæмæй æрæджы РЦИ-Аланийы Сæргълæууæг республикæйы Парламенты раз йе 'рвылазон доклады Культурæйы æмæ Арæзтады министрадтæн бахæс кодта, цæмæй бацæттæ кæной Дæргъæвсы зæппæдзтæм 'ввахс сæрмагонд фæлгæсæн бынат саразыны проект. Уыцы ногдзинады фæрцы туристтæн уыдзæн дæрддзæфмæ историон цыртдзæвæны объекттыл цæст ахæссыны фадат. Уыимæ, фарста æвæрд цæуы афтæ, цæмæй зæппæдзты фæзуатмæ бацæуæн уа æрмæстдæр музейон æмæ наукон кусджытæн.

Профилон ведомствæты минæвæртты хъусынгæнинагмæ гæсгæ, уыцы амынддзинад сæххæст кæныныл ныридæгæн куыст райдыдта. Ныртæккæ специалисттæ бæлвырд кæнынц фæлгæсæн фæзуат æрæвæрыны хуыздæр бынат. Уый фæстæ проект саразыны архайд бакæндзысты архитектортæ æмæ иннæ специалистты бæрны.

Сергей Меняйло Экономикон рæзты министрадæн дæр бахæс кодта, цæмæй уыцы ногдзинæдты тыххæй рагагъоммæ фæхабар кæна Экскурсоводты регионалон ассоциацимæ. Туристон къордты разамонджытæ уазджытæн хъуамæ æмбарын кæной, зæппæдзты фæзуатмæ мидæмæ бацæуæн кæй нал ис, стæй, ахæм историон-культурон объекттæм бацæугæйæ, хи куыд дарын хъæуы, уыдæттæ.

Республикæйы разамонæг куыд фæбæрæг кодта, афтæмæй ахæм фæткы бындурыл хъуамæ хъахъхъæд цæуой Цæгат Ирыстоны иннæ историон æмæ культурон цыртдзæвæнтæ дæр. «Туристтæй иуæй-иутæ, Дæргъæвсмæ бацæугæйæ, сæхи æнæуагæй кæй дарынц, уый республикæйы цæрджытæм æнæразыдзинад гуырын кæны. Æрцæуæг адæмæй бирæтæ нæдæр хатынц, нæ адæмæн Дæргъæвсы зæппæдзтæ æмæ æндæр ахæм бынæттæ табуйаг кæй сты, уый. Ныртæккæ нæ сæйрагдæр хæс у ахæм историон-культурон цыртдзæвæнтæ бабæрæг кæныны фæтк бæлвырд æууæлтыл равæрын», – йæ хатдзæджы бафиппайдта Сергей Меняйло.

Æмбырды архайджытæ се 'ргом аздæхтой, РЦИ-Аланийы Сæргълæууæг йе 'рвылазон доклады иннæ республикон министрадтæ æмæ ведомствæтæн цы ныстуантæ радта, уыдон æххæст кæнынмæ дæр. Уыимæ, хæстæгдæр рæстæг алкæцы ведомствæ дæр дзуаппон докладтæ скæндзæн, Цæгат Ирыстоны Сæргълæууæджы амынддзинæдтыл куыст куыд цæудзæн, уый фæдыл.

СЛАНТЫ Аслан

УФ-йы Хицауады уынаффæйæ

Инвестицион проекттæ – туризмы къабазы

УФ-йы Хицауад туризмы къабазы ахадгæ инвестицион проекттæ æххæст кæныны нысанимæ Цæгат Ирыстонæн 2027 азы кæронмæ радих кæндзæн 1 миллиард сомæй фылдæр. Уæрæсейаг регионты 'хсæн ахæм уæлæмхасæн фæрæзтæ байуарыны тыххæй сæрмагонд уынаффæ сфидар кодта бæстæйы премьер-министр Михаил МИШУСТИН.

Амынд уынаффæйы тыххæй фехъусын кæнгæйæ, федералон Хицауады пресс-службæйы минæвар куыд загъта, афтæмæй уыцы фæрæзты фæрцы арæзт цæудзысты модулон фысымуæттæ æмæ, фæлладуадзæг адæм кæм æргæн уа йæ рæстæг æппæтфадатджын уавæрты арвитыны гæнæн.

Пресс-службæйы минæвары ныхасмæ гæсгæ, уынаффæйы ныхас цæуы 55 уæрæсейаг регионыл. Уыдонæн туризмы къабазы сæ инвестицион проекттæ 10 мин бынатæй фылдæр. «Ахсджиаг у, цæмæй уыцы проекттæ ныр афойнадыл æххæстгонд æрцæуой. Уыцы хъуыддагмæ бæстон цæстдард уыдзæн федералон ведомствæты 'рдыгæй. Уыимæ, фыццаградон æргом здæхт цæудзæн амынд инфраструктурон объектты техникон æдасдзинад æмæ фæллад уадзынæн зæрдæзæгъгæ фадæттæм», – бафиппайдта Хицауады минæвар.

Азтæм гæсгæ ног фысымуæттæ аразынæн Цæгат Ирыстон райсдзæн

бынæттон уой, ахæм чысыл хæдзæрттæ. Нысан æвæрд цæуы, цæмæй мидбæстон туризмы райрæзтæн регионты фæзына хъомысджын инфраструктурæ, цæмæй фæлладуадзæг адæймаУФ-йы Экономикон рæзты министрад равзæрста сæрмагонд конкурсы фæрцы. Æмткæй райсгæйæ, 2025-2027 азты регионты туристон базæты уæлæмхасæн хъуамæ фæзына ахæм фæрæзтæ: 2025 азы – 584,5 милуан сомы, 2026 азы – 304,5 æмæ 2027 азы – 119,9 милуан сомы.

Нæ уацхæссæг

Национ проекттæ

Ног дæсныйæдтыл ахуыр кæнынц

Фыццаградон национ проект «Кадртæ»-йы уагæвæрды бындурыл Цæгат Ирыстоны цæрджыты цалдæр къордæн райдыдтой ног дæсныйад райсыны фæдыл ахуыртæ. Уый тыххæй фехъусын кодтой РЦИ-Аланийы Адæмæн куыст дæттыны республикон комитеты.

Амынд национ проекты фæлгæты ног дæсныйад райсыны фæдыл комитетмæ курдиæттæ балæвæрдтой 100 адæймаджы бæрц. Уыдонæй 92 адæймагæн ныридæгæн райдыдтой ахуырадон семинартæ.

«Комитетмæ курдиæттæ чи балæвæрдта, уыцы адæмимæ фыццаг къæпхæныл фембæлынц нæ службæйы территорион дæлхайæдты специалисттæ. Уыцы фембæлдтыты бæстон раиртасынц, адæймаг цавæр ног дæсныйад равзарынвæнд скодта, стæй йын пайдайагдæр кæцы ахуырадон программæ уыдзæн, уыдæттæ. Уый фæстæ райдайынц, се 'мгъуыд 3 къуырийæ 3 мæйы онг кæмæн у, уыцы ахуырадон семинартæ. Ныртæккæ уал ахæм ахуырты архайынц 90 адæймаджы бæрц. Уыдонимæ специалисттæ кусынц ахæм ахуырадон программæтыл: «медицинон хо стоматологийы къабазы», «цæттæ продукцийы хæрзхъæддзинады контролер», «экскурсовод», «фысымуаты администратор» æмæ «экологон æдасдзинады инспектор». Ахуырты фæтк у алыхуызон: боныгон, фæсаууонмæ æмæ дистанцион», – радзырдта куыст дæттыны службæйы минæвар.

Зындгонд куыд у, афтæмæй 2025 азы Уæрæсейы сæ тыхы бацыдысты ног национ проекттæ. Уыдонæй РЦИ-Аланийы Адæмæн куыст дæттыны комитеты бæрны уыдзæн проект «Кадртæ». Уый уагæвæрдтыл архайд цæудзæн 2030 азы онг. Проекты фæлгæты уæлæмхасæн мадзæлттæ нысангонд цæуы фæллойы базары дарддæры нывыладæн: куысты уæлæмхасæн бынæттæ гом кæнынæн, ног дæсныйæдтæ райсыныл ахуыртæ æмæ афтæ дарддæр.

КАЛМАНТЫ Аслан

Адæмон газет

«Рæстдзинад» – 2025 азы дыккаг æмбисæн

Кæд уыдис, æмæ газет, национ уæвгæйæ, йæ тиражæй фæсте базайа? Махмæ та афтæ рауад. Цæмæн? Кæй аххосæй, кæй фыдæй? Газет «Рæстдзинад»-ы кад дæлæмæ цæмæн уадзæм, алкæмæ дæр нæ цавæрдæр фадæттæ ис, хъуамæ сæ пайда кæнæм, рафыссæм æй. Йæ тираж хъуамæ зынгæ фылдæр уа, æмæ нæ уый комкоммæ алкæй хæс дæр у. Хъуамæ уый æмбарæм!

Газет адæмон у, уымæ гæсгæ йæ кад адæмæй кæнгæ у. Адæм та ныртæккæ уæззау уавæрты цæрынц, сæ фылдæр газет рафыссынхъом не сты. Хъуамæ сæ цуры чи балæууа, сæ хæдзæрттæм сын «Рæстдзинад» фæхæццæ кæныны хæс йæхимæ чи райса? Нæ бон цы у, уый хъуамæ æмхуызонæй скæнæм. Бавналæм-ма уæдæ нæ уарзон адæмон газет «Рæстдзинад» рафыссынмæ!

Посты бастдзинады хайад куыд хъусын кæны, афтæмæй ацы азы дыккаг æмбисæн газет рафыссыны аргъ у: фондз мæйæн – 1426 сомы. Адæмы льготон къордты минæвæрттæн – 1159 сомы æмæ 10 капеччы.

Газет «Рæстдзинад»-ы индекс – 53901.

РЕДАКЦИ

Дзырды фарн

Сусæг ныхас бауромын зын у.

ХЪУЫЛАТЫ Созырыхъо

Боныхъæд	Gismeteo-йы бæрæггæнæнтæм гæсгæ, **16 июлы** нæ уардзæн. Уæлдæфы температурæ – **20-29 градусы хъарм.**	Боны дæргъ — 15,01	Хурыскаст — 04,36 Хурныгуылд — 19,38	Валютæйы аргъ	Доллар — 78,17 Евро — 91,42	12 +

Æмбырд

Закъоны проект бавдыста

Федерацийы Советы уыд Федералон арæзтады, регионалон политикæйы, бынæттон хиуынаффæйад æмæ Цæгаты хъуыддæгты комитеты радон æмбырд.

Ныхас кæнгæйæ, Цæгат Ирыстонæй сенатор **Виталий Назаренко** бавдыста «Зæххыты донхорыгкæнынады тыххæй» федералон закъоны проект. Закъонæвæрынадон фæндон арæзт у амынд къабазмæ барадон цæстдард фæнывыл кæнынмæ.

– Федералон æмæ регионалон æмвæзæдтыл донхорыгкæнынады къабазы паддзахадон политикæйыл бакусын æмæ йæ æххæст кæныны фæдыл бæрнон чи у, ивддзинæдты фæткмæ гæсгæ хицаудзинады уыцы бæрнон оргæнты нæмттæ бæлвырдгонд æрцыдысты. Ныр зæххыты донхорыгкæнынады къабазы регионалон (фæзуатон) программæтæ «зæххыты донхорыгкæнынады къабазы Уæрæсейы Федерацийы субъектты паддзахадон программæтæ» кæй хондзыстæм, уый сын бæстæйы райрæзты сæ ахадындзинад æвдисы, – загъта Виталий Назаренко.

Ноггонд закъон архайын райдайдзæн иннæ азы 1 сентябры. Закъон кæй æххæст кæндзысты, уый нæдæр уæлæмхасæн нормативон акттыл куыст, нæдæр стыр бюджетон хæрдзтæ бадомдзæн.

Зæххы авналæнтæй пайдакæнынады ахадындзинад фæуæлдæр кæнынæн чи ахъаз кæндзæн, уыцы амынд ивддзинæдты хæс у бæстæйы донхорыгкæнынады комплексы рæзтæн барадон бындур фæфидар кæнын.

ÆЛБОРТЫ Зæлинæ,
УФ-йы сенаторы æххуысгæнæг

Дыгуры районæй

Сæ рæстæг хъæлдзæгæй æрвитынц

Сæрды каникулты сабитæн скъолаты цур арæзт æрцыд фæлладуадзæн лагертæ, æмæ дзы сывæллæттæ сæ улæфты бонтæ хъæлдзæгæй æрвитынц. Рæстæг сын ис æрмæст хъазынæн нæ, фæлæ ма исты ногдзинæдтæ базонынæн дæр.

Дыгуры районы мидхъуыддæгты хайады инспектор **Хъойбайты Ингæ** æрæджы уазæгуаты уыд Дигорайы горæты æртыккæгæм скъолайы цур арæзт боны дæргъы лагерь «Ромашка»-йы. Ингæ сабитимæ зæрдæбын ныхас кодта, фæндагыл цæугæйæ хи куыд дарын хъæуы, цавæр æнæнхъæлæджы уавæртæ дзы сæвзæры, фыдбылызы бахауынæн бирæ кæй нæ хъæуы. Зæгъæм, не ʻмбæлы цæугæйæ

цæуын чырæг телефонæй дзурын, хъусæнтæ хъусты цавдæй музыкæмæ хъусын, автотранспорт цы фæндагыл цæуы, уый сæрты хизгæйæ, велосипедыл цæугæйæ æмæ афтæ дарддæр.

Сывæллæттæ инспектормæ раттой бирæ фарстатæ æмæ райстой бинонгыг дзуаппытæ.

Хъойбайты Ингæ куыд фæбæрæг кодта, афтæмæй ахæм профилактикон мадзæлттæ арæзт цæудзысты сæрды дæргъы, уымæн æмæ ахъаз сты рæзгæ фæлтæрæн, фæндагимæ цы бирæ тасдзинæдтæ баст ис, уыдон бамбарын æмæ дзы хи бахъахъхъæнынæн.

БАТАТЫ Азæмæт

Ногдзинад

Картæтимæ уыдзæн æнцондæр

Цæгат Ирыстоны фæзындзæн бынæттон цæрæджы картæ. Уыцы социалон хъæппæрисæн йæ ахадындзинад, йæ пайда, цымæ, цæй мидæг уыдзæн?

Пластикæйæ картæтæ ратдзысты цæрджыты социалон æмæ льготон къордтæн, кæцытæн сæ цæрæн бынат у æрмæстдæр нæ республикæйы горæттæ æмæ хъæуты.

Картæтæ райсдзысты пенсиисджытæ, хъыгдард адæм (инвалидтæ), Фыдыбæстæйы Стыр хæсты, стæй æндæр хæстон быцæуты архайджытæ, бирæсывæллонджын бинонтæ æмæ ма цалдæр иннæ къордты адæм, уыдон фæстæдæр сбæрæг кæндзысты.

Ахæм картæимæ дзæвгар æнцондæр уыдзæн адæймагæн паддзахадон æмæ республикон лæггæдтæ исын. Зæгъæм, лæвар кæнæ æрдæгаргъæй æхсæнадон транспорты ацæуын, социалон æххуыс райсын, исты дзаумæттæ æлхæнгæйæ сын сæ аргъæй æрæппарын, музей, театр, концерт æнцондæрæй бабæрæг кæнын.

Цæгат Ирыстоны Фæллой æмæ социалон рæзты министрады хъуамæ лæмбынæг сахуыр кæной Уæрæсейы иннæ регионты дæр ахæм картæтæй куыд пайда кæнынц æмæ уыцы куысты хуыздæр фæлтæрддзинад ам, нæхимæ, аккаг хуызы цæрды рауадзой.

Нæ уацхæссæг

Арæзтад

Куыстытæ – бæрзонд хæрзхъæддзинадимæ

Нæ республикæйы горæттæ æмæ хъæуты æддаг бакаст азæй-азмæ хорзæрдæм ивгæ цæуы. Рохуаты нæ зайынц дæрддзæф хъæутæ дæр. Зæгъæм, Дыгуры районы Дур-Дуры хъæуы ныртæккæ хъазуатонæй кусынц æртæ объектыл.

Дыууæ дзы сты ногтæ – 120 бынаты кæм уыдзæн, сывæллæтты ахæм рæвдауæндон, æмæ спортивон зал. Æртыккаг объект та у дыккæгæм скъолайы агъуыст. Уый кæд бындуронæй цалцæг кæнынц, уæддæр зæронд агъуыст ныридæгæн йæ хуыз афтæ аивта, æмæ йæ цыма ногæй сарæзтой, уый та, нырыккон фæлындæн æрмæгæй кæй пайда кæнынц æмæ йын йæ сæр кæй аивтой, уый руаджы. Мидæгæй дæр дзы алцыдæр уыдзæн ног: инженерон коммуникацитæ, уæлдæф сыгъдæггæнæн системæ. Тагъд аразджытæ бавналдзысты къултæ, пъол æмæ царыл куыстытæм.

Скъолайы фалдзусты дæр куыст йæ тæмæны ис – ласынц æм мæр, аразынц газонтæ, садзынц цæджындзтæ нырыккон рухсгæнæнтæн. Кæрты фæзуат æхгæд æрцыд рæсугъд æфсæйнаг быруйæ, цæттæ у агуат.

Фидæны рæвдауæндоны агъуыст дæр рæзы, агуыридурæй фæрстæ æвæры дурамайджыты бригад Дагестанæй. Хорз сын æнтысы, сæ размæ æвæрд хæсмæ бæрнон цæстæй кæсынц, куысты график хæлд нæ цæуы.

Дигорайы ʻрдыгæй Дур-Дуры хъæуы æрбахизæны та ныртæккæ цæттæ кæнынц фæзуат спортивон залы бындур æрæвæрынмæ – ивынц зæхцъар (грунт). Тæрфы нывгæндзысты, цас хъæуы, уый бæрц уаргъ, стæй бавналдзысты объекты бындур аразынмæ.

Æртæ объекты арæзтад дæр фæдзæхст у Æнæххæст барджын организаци «Лана»-йыл. Йæ генералон директор **Æгъуызарты Зурабы** разамындæй куыстытæ æххæстгонд цæуынц бæрзонд хæрзхъæддзинадимæ, арæзтадон нормæтæ æмæ уагæвæрдтæм гæсгæ.

ГАПБАТЫ Алетæ

Ахадгæ æххуыс

Хæрзгæнæг уæвын рахаста гуырдзæй

Æвæццæгæн, абон Ирыстоны æмæ æппæт Уæрæсейы сыгъдæгуд адæм: Донецк, Луганск, Курск æмæ сæм хæстæг чи у, уыцы зæххытыл цæмæй хæст банцайа, уымæ кувынц Хуыцаумæ.

Цы ма вæййы зæххыл тугкалæн хæстæй стырдæр бæллæх? Украинаг неофашисттæ цы хæст ракъахтой, уым цыппæрæм аз æнаххосæй сæфынц мингай адæймæгтæ стырæй-чысылæй. Уыцы уавæр ныссабыр кæныны тыххæй Уæрæсейы разамонджыты цы сæрмагонд æфсæддон операци саразын бахъуыд, уым, сæ къухтæм хæцæнгарз райсгæйæ, уæхски-уæхск тох кæнынц нæ бæстæйы алы кæрæтты цæрæг æфсæддонтæ.

Хæцæг æфсæддонты уавæртæ чи æмбары æмæ сын сæ фæрогдæр кæнынмæ чи тырны, уыцы адæймæгтæ сты стыр арфæйы аккаг. Сæ узæлд æфсæддонтæн у æххуысы хос, æмæ стыр бузныг вæййынц, хæсты быдырмæ сæм лæвæрттæ чи ныллæсы, уыцы бархионтæй.

Ахæм хæрзгæнджытæ нæ бæстæйы гыццыл нæй. Уыдон се ʼххуысы хай æрвитынц хæстонтæн Уæрæсейы алы кæрæттæй. Куыд нæ бæстæйы алы регионтæй, афтæ Ирыстонæй дæр нæ бархионтæ, кæрæдзийы ивгæйæ, хæцæг æфсадыл сæмбæлын кæнынц сæ лæвæрттæ. Уыдон вæййынц, куыд хæринæгтæ, афтæ хæстон уавæры хъæугæ алыхуызон дзаумæттæ. Зæгъæм, зымæгон уазал рæстæг акъоппыты æмæ ныккæндты фæхъæуы хъармгæнæнтæ, сæрмагонд цырæгътæ æмæ æндæр дзаумæттæ.

Ахæм хæрзгæнджытæй иу у не ʼмзæххон ирон лæг **Кокойты Тенгиз**. Уæлладжыры комы, Холысты хъæуккаг Кокойты Константины фырт Тенгиз æртын азæй фылдæр цæры Республикæ Саха-Якутийы, горæт Мирныйы. Ацы ранмæ Тенгиз куыстагур ацыди 1990-æм азты. Цыбыр рæстæгмæ куыстуарзон æмæ хæрзæгъдау лæппулæг сси хъæугæ адæймаг, куыд йæ куысты, афтæ æхсæнадон царды дæр.

Мирныйы цæрæг ирæттæ цæмæй кæрæдзиимæ æнгомдæр уой, ууыл зæрдиагæй архайдта зындгонд дохтыр, районы æнæниздзинад хъахъхъæныны хайады сæрдар **Хъуппеты Чермен.** Ацы хъуыддаджы йын хорз æххуысгæнæг сси Кокойты Тенгиз. Уый тыххæй Чермен зæгъы: «Тенгиз фыццаг фæзындæй дæр бæрæг дардта йæ хæрзæгъдау æмæ æрхъуыдыджын архайдæй. Ирондзинад йæ тугдадзинты кæй ис, уый ирдæй зындис, цы хъуыддаджыйыу архайдта, уым. Мирныйы цæрæг ирæттæ нæ рох кодтой нæ фыдæлты æгъдæуттæ. Нæ бæрæгбæттæ арæзтам иумæ, æмæ, сæ аразгæйæ, Тенгиз кæдфæнды дæр уыди раззагдæртимæ. Абоны онг дæр Тенгиз Мирныйы у нымад лæг, куыд ирæтты ʼхсæн, афтæ æндæр адæмты минæвæрттæн дæр. Тенгиз разамынд дæтты куыстуат «Ирстройæн». Дæсны специалист уæвгæйæ ма Тенгиз у хæрзаудæнгæнæг дæр. Цал æмæ цал адæймаджы фарсмæ æрбалæууыд бахъуаджы сахат! Абон Украинæимæ арæнты алыварс цы сæрмагонд æфсæддон операци цæуы, уым архайæг æфсæддонтæн йе ʼххуысы хай цы бархионтæ кæнынц, уыдоны ʼхсæн ис Тенгиз дæр.

Уый дард Сыбырæй Украинæйы онг æнæзивæгæй цал хатты балæууыд хæстонты цур, уый арфæйы аккаг куыд нæу!

Тенгизæн стыр аргъ кæнынц Мирныйы цæрджытæ. Районы газет «Мирнинский рабочий»-ы йæ номыл цы стыр æрмæг рацыд, уым фыссынц: «Кокойты Тенгиз якутаг хæстонтæн йе ʼххуысы хай кæны хæстæн йæ райдайæнæй фæстæмæ. Фыццаг æххуыс кодта бархионтæн, фæстæдæр та райдыдта йæхæдæг дæр, суанг Донецкы онг уæзласæн машинæтимæ цæуын. Йæ фыццаг ацыды тыххæй Тенгиз зæгъы: «Не ʼххуысы хай цы бархионтæн æрвыстам, уыдонæй уыдыстæм стыр бузныг, фæлæ мæхицæй бынтон разы нæ уыдтæн, мæхæдæг хæцæг æфсæддонтимæ кæй нæма фембæлдтæн, уымæй.

Мæ фырттæ æмæ мæ хæрæфырттимæ баныхас кодтам, цæмæй не ʼххуысы хай ласæм нæхæдæг. Ссыдыстæм Ирыстонмæ, ам байдзаг кодтам уæзласæн машинæ æмæ уыимæ ацыдыстæм нæ дард фæндагыл. Нæ машинæйы цы 20 тоннæйы уыди уæзæгтæ, уыдоны уыдысты: алыхуызон хæринæгтæ, дон, хъармгæнæнтæ , цырæгътæ... Æфсæддонтимæ ныхасгæнгæйæ, базыдтон, нуазыны дон сæм фаг кæй нæй, цы дон сæм ис, уый та хуыздæрхъуаг кæй у. Æз уырдыгæй сдзырдтон мæ лæппумæ, цæмæй, куыд гæнæн ис, афтæ тагъддæр нæхи ирыстойнаг дон куыд раласа. Уый цыбыр рæстæгмæ уæзласæн машинæйы ныххæццæ кодта нæхицæй ссæдз тоннæйы бæрц. Уыцы доныл æфсæддонтæ афтæ ныццин кодтой, раст цыма сын сыгъзæринты кæри æрластон. Ирыстойнаг дон нымайынц Хуыцауы лæварыл. Хæрзхъæд дон канд хæцæг æфсæддонты нæ, фæлæ хъуыди госпитæлты дæр. Æмæ нæ иннæ хæттыты рацыдтыты дæр ахайдтам, дон цас гæнæн уа, уыйас раласыныл. Хæринагæй уæлдай ма бахъæуы фæстауæрцон машинæйы хæйттæ, дронтæ, машинæйы цæлхытæ. Суанг ма сын машинæ аласын дæр бахъуыди».

КОКОЙТЫ Тенгиз (астæуæй) йе ʻххуысгæнджытимæ

Уыцы хæрдзтæ иуыылдæр уыдысты Тенгиз æмæ йе ʼмкусджыты фæрцы. Уæзæгтæ ласæн машинæйæн дæр фиды йæхæдæг. Къорд хатты цы уæзласæн баххуырста, уыцы шофырæй Тенгиз у тынг разы æмæ зæгъы: «Артур у бæрнон адæймаг. Алцы дæр кæны бæстон. Уый нæ, фæлæ ма нын йæ арендæйы аргъ зынгæ фæасламдæр кодта. Æрæджы уыд нæ 12-æм ацыд. Куыд алы хатт, афтæ та ацы ацыды дæр бирæ аластам ирон чъиритæ, халсартæ, дыргътæ æмæ, кæй зæгъын æй хъæуы, дон. Æфсæддонтæ тынг бацин кодтой не ʼрцыдыл. Æз бузныг дæн мæ лымæнтæй цалдæрæй. Уыдон архайынц махæн баххуыс кæныныл. Нæ амæйразмæйы ацыды нын уыдон баххуыс кодтой 450 мин сомæй. Баххуысгæнджытæн алкæмæн дæр арвитын дзуапп, йе ʼхцайæ цы балхæдтам уый бæлвырд фыстæй. Арæхдæр нын се ʼххуысы хай сæмбæлын кæнынц: **Славæ Лысько, Славæ Галямин, Салим** æмæ **Андрей Ямболго**».

Тенгизы якутаг æфсæддонтæ хонынц сæ дыккаг фыд, уымæн æмæ сыл уый ауды, куыд йæхи хъæбултыл.

Уый тыххæй Тенгиз зæгъы: «Хæствæллад æфсæддонтæм исчи куы ныццæуы, уæд сын уый вæййы, бæрæгбонау, æмæ фæцин кæнынц сывæллæттау. Уыдонæн æхсызгон вæййы, дардæй сæм чи сæмбæлы, уыцы æмбæстæгты фенын. Фадат мын куы фæамоны, уæд бабæрæг кæнын ирыстойнаг æфсæддонты дæр, æмæ мын уый мæхицæн вæййы уæлдай æхсызгондæр. Уæрæсейаг æфсæддонтæ хъæбатырдзинадæй хъуаг не сты, фæлæ, хæст дæргъвæтин рæстæг куы цæуа, уæд æвæллайгæйæ баззайын зын у, æмæ сын уыцы хъуыддаджы хæрзаудæнгæнджытимæ фембæлд вæййы фæллад сурæгау».

Тенгиз æмæ йе ʼмбæлттæ абоны онг хæцæг æфсæддонтыл се ʼххуысы 240 тоннæйы кæй сæмбæлын кодтой, ууыл æрлæууынмæ нæ хъавынц.

Хуыцау зæгъæд, æмæ хæст куыд банцайа. Тенгизы хуызæн сыгъдæгуд адæймæгтæ та се ʼххуысы хай нæ сабыр цæрды куыд хардз кæной!

БАСКАТЫ Уырызмæг

Дзесты Куыдзæджы райгуырды 120 азы

Йæ зæрдæйы ностæ

1 июлы 120 азы сæххæст прозæйы дæсны Дзесты Куыдзæджы райгуырдыл. Чи нæ хъуыды кæны, цæссыгтæ-иу кæй æнамонд хъысмæтыл æркалдтам, уыцы «Хорхæссæджы»? Куыдзæг, ацы уацмысæй уæлдай, æндæр куы ницы ныффыстаид, уæддæр æй æцæг фыссæг рахонæн уыдис.

Куыдзæгæн ирон дзырдаивады ис йæхи бынат. Цы заманы райгуырд, уый фыссæджы уд æмæ зæрдæйы ныууагъта, чи никуы байгас, ахæм тугæрхæм хъæдгæмттæ.

Абайты Васойы номыл гуманитарон æмæ социалон иртасæнты институты наукон кусæг Мамиаты Изетæ бæлвырд æмæ биноныг сарæзта фыссæджы цард æмæ сфæлдыстадыл иртасæн куыст. Фæстæдæр æй хицæн монографийæ рауагъта ахæм сæргондимæ – «Курдиат рæстæджы тыхæвзарæнты».

Дзесты Куыдзæг хæрз æрыгонæй литературæйы нырма фыццаг къахдзæфтæ кодта, афтæмæй йыл сæ цæст æрæвæрдтой критиктæ Тыбылты Алыксандр æмæ Дзанайты Иван (Нигер). Фæстæдæр фыссæджы курдиат йæ тыхы куы бацыд, уæд та æнæнхъæлæджы хауæггаг фæцис канд сфæлдыстадон куыстæй нæ, фæлæ ма йæ фыды уæзæгæй дæр.

Дзесты Куыдзæг райгуырд 1905 азы Хуссар Ирыстоны Едысы хъæуы зæхкусæг Габрелы хæдзары. Фондз азы йыл сæххæст, афтæ амард бинонтæ дарæг. Куыдзæджы мад Даро – Джыккианæн йæ мой фæдзæхста, цæмæй сæ сабиты æнæ ахуырæй ма ныууадза. Даро йæ зæрдыл бадардта Габрелы фæдзæхст, æмæ 1913 азы Куыдзæг ахуыр кæнынмæ бацыд Едысы æртæкъласон скъоламæ æмæ йæ каст фæци 1916 азы. Ам лæппу фыццаг хатт базонгæ Къостайы сфæлдыстадимæ. Къостайы æмдзæвгæтæ, чингуытæ нæ фаг кодта æмæ-иу скъоладзаутæ æнæкæсгæйæ дзурын ахуыр кодтой сæ ахуыргæнæджы ныхæстæй. 1916 азы та Дзауы астæзон скъола байгом æмæ уыцы фадат ирон сывæллæттæн лæвæрдта сæ ахуыр адарддæр кæнынæн. Фæлæ, кæй зæгъын æй хъæуы, се 'ппæтæн нæ. Куыдзæгæн дæр йæ амал нæ амыдта: иуæй – сидзæр, иннæмæй та – хæдзар фæкæсинаг, æмæ алы кусæг къух дæр нымад уыдис. Иу бон Даро хизæнтæм ссыд, рахæцыд йæ лæппуйы къухыл æмæ иумæ Дзаумæ фæраст сты. Уым Куыдзæг фæлварæнтæ радта æмæ ист æрцыд скъоламæ.

Дзесы-фырты хъысмæт трагикон фæзилæнтæй йедзаг уыд. Фæлæ баззад цардбæллон адæймагæй. Куыдзæг Дзауы скъола кæронмæ нæ фæци. 1920 азы июны Гуырдзыйы меньшевиктæ фæуæлахиз сты, æмæ Хуссар Ирыстоны хъæутыл арт бафтыдтой, сæ цæрджыты сын стыгътой, мардтой. Ссæдз мин адæймагæй фылдæр ныууагътой сæ фыдыуæзæг æмæ ралыгъдысты цæгатаг æфсымæртæм æфцæджы сæрты. Лыгъд адæмы 'хсæн уыдысты Дзесты бинонтæ дæр. Лигъдæттæ бахаудтой зын уавæрты. Сæ хæдзæрттæ сæ афтæ æвиппайды ныууадзын бахъуыд, æмæ сæ къухты райсын ницыуал бафтыд. Нæ – уæлæдарæс, нæ – хæдзарыдзаума. Æххормаг æмæ бæгънæгæй сыл низ тых кодта, нæ сын уыд цæрæн къуым. Лыгъд адæмæй бирæтæ, Дзесты бинонтæ дæр, æрбынæттон сты Дзæуджыхъæуы цæгатварс, Терчы был. Сæ цæрæнуат рахуыдтой Ногир. Даро иу сыджыткъæс бацъаппытæ кодта, æмæ уым цардысты – уазал, уымæл æмæ талынг ныккæнды. Бирæ фыдæбæттæ баййæфта Куыдзæг йæ мад æмæ йæ кæстæр хо Лидæимæ, цалынмæ сæхиуыл фæхæцынхъом систы, уæдмæ. Куыдзæг цыдис æхххуырсты, куыста быдыры хъахъхъæнæгæй, дургæнæн заводы æмæ æндæр куыстыты. Ног хæдзаргæнæджы мæт æмæ бæрн æнæхъæнæй дæр æрæнцадысты фынддæсаздзыд лæппуйы уæхсчытыл. Ногæй ахуыры фæндагыл æрлæууыны фадат ын фæцис 1922 азы. Уæд бацыд Дзæуджыхъæуы Фыццаг ирон облæстон фæлварæн скъоламæ. Уый уыд рæстæджы скъолатæн сæ хуыздæр. Куыстой дзы фæлтæрд ахуыргæнджытæ: Тыбылты Алыксандр, Дзагуырты Гуыбади, Бекъойты Дзибка. Куыдзæг йæ мысинæгты уæлдай æхсызгонæй кæны Дзибкайы кой. «Æз цы къласы ахуыр кодтон, уый уыд дыккаг уæладзыджы, бынæй ахуыргæнджыты уат кæм уыд, уый сæрмæ. Урокæй урочы 'хсæн цы переменæ вæййы, уыимиу скъоладзаутæ кæрæдзийы расур-басуртæй ахæм æнæхъола хъазт райдыдтой æмæ партæтæ хаудтой кæрæдзийы сæрты, сæ гуыпп та-иу фæцыд пъолыл. Ахуыргæнджытыл гæппæлгай згъæлди чъырызмæст. Уæд та-иу нæм Дзибка слæбурдта æмæ «дураки»! «ешаки!»-ахæм ныхæстæй-иу ахицæн йæ хыл. Диссаг уый уыд, æмæ йæм ахуыргæнинæгтæй мæсты дæр ничи кодта. Иуæй аххос нæхи уыд, иннæмæй та не 'ппæтмæ дæр афтæ каст, цыма нæм нæхи бинонты хистæр хæцы».

Фыццаг ирон фæлварæн скъолайы ахуыры азтæ Дзесты Куыдзæджы царды зынгæ фæд ныууагътой. Ам æм сæвзæрд социалон архайдмæ разæнгарддзинад, ардыгæй акодта йе сфæлдыстадон фыццаг къахдзæфтæ. Куыдзæг уыд журнал «Æвзонг Ирыстон»-ы редколлегийы уæнг æмæ йæ сæвзæрды аххос скъолайы сæргълæууæг Бекъойты Дзибкамæ хауы. Ацы журналы ма сæ уацмыстæ мыхуыр кодтой Фæрнион Къоста, Уырыймæгты Езетхан, Дзасохты Васо. Куыдзæджы литературон архайд дæр райдыдта поэзийæ. Йæ поэзийы æвзонг поэт зары социализмы дугыл, худы революцийы знæгтыл. Куыдзæгæн стыр царды скъола ссис газет «Рæстдзинад»-ы куыст. Уырдæм æй ирон скъолайæ, фарæстæм къласы фæуыны фæстæ, æрбахуыдта Гæдиаты Цомахъ. Цомахъ дзы кæд бирæ хистæр уыд, уæддæр йæхи æвдыста Куыдзæджы æмсæрæй.

«Газеты æрмæгæн йæ фылдæр æмбис Цомахъ йæхæдæг цæттæ кодта. Номыры разуац куы ныффыста, уæд мæм-иу хаттæй-хатт фæдзырдта:

– Куыдзæг, рауай-ма!

Сбадын мæ-иу кодта йе стъолы раз.

– Байхъус-ма! – æмæ-иу райдыдта йæ уац хъæрæй кæсын.

– Куыд дæм кæсы? – бафарста-иу, каст куы фæцис, уæд.

Æз æмбæрстон, Цомахъ йæ уац мæнæн нæ, фæлæ авторæй иу. Ам ныммыхуыр кодта йæ фыццаг фæлтæрæнтæ: радзырд «Æрвдзæф фыййау», цалдæр æмдзæвгæйы æмæ цыбыр уац. Журнал кæд уадзгæ ахуырдзаутæ кодтой, уæддæр йæхицæн кæй бакаст, уый.

– Тынг хорз у, Цомахъ! – загътон ын-иу æз дæр» – йæ мысинæгты фыста Дзесты Куыдзæг.

Газеты куыстæй йæ арвыстой Мæскуыйы журналистикæйы институтмæ. Дыууæ азы дзы куы сахуыр кодта (1926-1928) , уæд æй фæстæмæ Дзæуджыхъæумæ æрыздæхын бахъуыд. Ногæй та кусын райдыдта газет «Рæстдзинад»-ы. 20-æм азты кæрон æмæ 30-æм азты райдайæны ирдæй сæрттывта Куыдзæджы аивадон курдиат. Разæй та уыд трагикон 37-æм аз, ахæстоны рахау-бахауы æмæ Дард Цæгатмæ хасты хъизæмайраг рæстæг. Фыссæджы ном æмæ кад рæзынц бонæй-бонмæ, республикон газеттæ æмæ журналтæ йæ койæ цух нæ кæнынц. Ирон критиктæн сæ карздæр æмæ домагдæр Тыбылты Алыксандр зæрдиагæй цин кæны Куыдзæджы æнтыстытыл: «Уыцы таурæгъы Куыдзæг ахæм курдиат равдыста, æмæ ног фысджыты раззаг рæнхъыты хъуамæ нæртон фæдисонæй æрлæудзæн. Цæст сисын нал фæфæнды йæ иуæй-иу нывтæй. Уæлдай тынгдæр зæрдæмæ цæуы йæ нæртон æвзаг». Алыксандр ацы ныхæстæ загъта радзырд «Хорхæссæг»-ы фæдыл. Уацмыс фæзынд 1930 азы «Фидиуæг»-ы фыццаг номыры, автор ыл фæсномыгæй йæ къух бафыста «Къæдзæх», зæгъгæ. Уымæй дыууæ азы дæр нæ рацыд, афтæ рухс федта Куыдзæджы уацмысты хицæн чиныг «Хæхтыл». Ацы хатт та йæ арфæйы ныхас загъта иннæ литературæиртасæг Дзанайты Иван: «Прозаикон уацмыс домы бирæ фенындзинад, бирæ зонындзинад, бирæ бафæллой кæнын, æмæ ахæм миниуджытæ кæмæ ис, уыдоны нæмттæ нымæцæй ирон аив литературæйы бирæ не сты. Уыдонæй иу у Дзесты Куыдзæг».

Куыдзæг фысджытимæ

ДЗЕСТЫ Куыдзæг ДУЛАТЫ Хъасаимæ

1928 азы, фæззæджы, райтынг «чисткæ», зæгъгæ, кæй хуыдтой, уыцы архайд. Коммунистон партийы рæнхъытæ «троцкистон элементтæй» асыгъдæг кæныны кампани, партийы 15-æм съезды амындмæ гæсгæ. Уыцы хыгъдмæ бахауд Дзесты Куыдзæг дæр. Мæскуыйы ахуыр кæнгæйæ, стæй, уый фæстæ Ирыстонмæ куы сыздæхт, уæд троцкистон-оппозицион æмбырдтæм кæй цыд, сæ кæцыдæр хъуыдыимæ разы кæй нæ уыд, уый тыххæй йæ партийæ ацух кодтой æмæ хаст æрцыд Астæуккаг Азимæ. Фæлæ, уæд политикон репресситæ нæма уыдысты сæ тыхы, æмæ Куыдзæг æнцонтæй раирвæзт оргæнты къухæй. 1930 азы суæгъд æмæ æрыздæхт Ирыстонмæ. Уыцы аз февралы, Хæххон педагогон институтмæ ирон æвзаг æмæ культурæйы хайады фыццаг курсмæ уæлæмхасæн райстой цалдæр адæймаджы. Куыдзæг дæр уыд се 'хсæн. Ахуырмæ уæлдай æвзыгъд студентты цæттæ кодтой, аспирантурæмæ цæмæй бацыдаиккой. Сæ ахуыргæнджытæ: Дзагуырты Гуыбади, Гæдиаты Цомахъ, профессортæ Борис Скитский æмæ Немировский уыдысты. Куыдзæг æмгъуыдæй раздæр ссис аспирант. Æппæт предметтæй дæр ын бæрзонд бæрæггæнæнтæ уыд. Хорз æнтыстытæ æфтыд Куыдзæгæн литературæйы дæр. 1934 азы йæ айстой Фысджыты цæдисмæ, ссис правленийы уæнг дæр. Уыцы аз ирон дзырдаивады дæснытыæн сæ раззагдæртимæ Дзесы-фырт æвзæрст æрцыд фыццаг Æппæтцæдисон фысджыты съезды делегатæй. Цæгат Ирæй дзы уыдысты: Дзанайты Иван, Къосирати Сæрмæт, Къоста Фæрнион, Хуссар Ирæй та: Беджызаты Чермен æмæ Хъороты Хъазыбег. 1935 азы Дзагуырты Гуыбадийы ацух кодтой партийæ, стæй та йæ наукон институты директоры бынатæй дæр систой. Æфсон та сын ахæм уыд: «За протаскивание в печать троцкистско-националистической пропаганды». Уымæй мæй нæма рацыд, афтæ аспирантурæйæ ацух кодтой Дзесты Куыдзæджы дæр. Цавæр фау æм æрхастой? – «Исключен, как бывший активный троцкист». Ома, абон ницыгæнæг у, фæлæ йæ зæронд тæригъæдтæ фиды.1936 азы Куыдзæджы æрцахстой æмæ йыл слест райдыдтой. Фæлвæрдтой йæ рæстудæй алыхуызы дæр базылын кæнын. Уалынмæ сын «хæрзгæнджытæ» дæр фæцис «литературæиртасджыты» 'рдыгæй. Газеттæ, журналтæ, радиойæ – алырдыгæй дæр фемæхстысты цъыфкалæн, гуымиры æфхæрæн ныхæстæ. Æмæ йæ цынæ схуыдтой: «Адæмы фыдызнаг», «Парти æмæ советон хицаудзинадыл хахуыргæнæг». Фондз азы ахæстоны фæбадыны тæрхон ын рахастой. Хъизæмар кодта Куыдзæг Сыбыры лагерты, уый фæстæ дæр ын нæ уыд Ирыстонмæ æрыздæхыны бар. Хибарæй æххуырсты уавæры фæцард горæт Норильскы 1954 азмæ. Уыцы рæстæг цы диссæгтæ æмæ зынтæ бавзæрста, уыдоны тыххæй ныффыста йæ мысинæгты чиныг «Зæрдæйы ностæ»-йы. Фыдыбæстæйы Стыр хæсты райдайæны Куыдзæгæн сиу ис йе суæгъды æмгъуыдимæ. Уайтагъд курдиат балæвæрдта, цæмæй йæ фронтмæ арвитой, фæлæ бæрæг амынд статьямæ гæсгæ, ахст адæмæн уыцы бар нæ уыд. Æмæ багуыбыр кодта, цы мæгуыр хъарутæ ма йæм баззад, уыдоныл нæ ауæрдгæйæ, уæлахизы сæраппонд хъазуатон фæллоймæ. Йæ удуæлдай куыстæн ын аргъ скодтой «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг» майданæй.

Ирон критикæйы ныффидар ис ахæм хъуыды, зæгъгæ, фыссæг литературон куыстмæ, стæй Ирыстонмæ æрыздæхт 1954 азы кæрон. Уый раст нæу. Фыццаг хатт ын æрыздæхыны бар радтой 1947 азы кæрон. Куыд нæ срухс уыдаид Куыдзæджы рыстæфхæрд зæрдæ. Фæлæ йæ цин бирæ нæ ахаста. Афæдз æххæст нæ рацыд, афтæ та йæ йæ раздæры бынаты бамидæг кодтой. Уыцы рæстæгæн судзаггаг æвдисæны хуызы фыссæджы архивты баззад джигулы гæххæтт: «Опись имущества, на которое наложен арест: костюм мужской новый серый, старый письменный стол. Имущество сдано на хранение Каряевой.

28 октября 1948 года».

Гъе, афтæ, уыцы дыууæ дзаумайы хицау ма уыд Куыдзæг æмæ уыдонæй дæр æнæхай фæцис. Æртæ мæйы йæ фæд-фæдыл алы æхсæв дæр фæфарстой. Цæмæй йæ базылын кодтаиккой, уый сæ къухы не 'фтыд. Троцкисты гаккимæ та йæ ногæй Сыбыры къæйы бакодтой. 1954 азы суæгъд ис æмæ æрыздæхт Ирыстонмæ. 1958 азы йæ ногæй сфидар кодтой ССР Цæдисы Фысджыты цæдисы уæнгæй. Уæдæй йæ амæлæты бонмæ уæхскуæзæй фыдæбон кодта ирон литературæйы, национ культурæйы фарнæн. 1981 азы 24 августы 76-аздзыдæй ахицæн йæ цардæй. Хъысмæт ын цыма йæ бирæ фыдæбæтты фæстæ фæтæригъæд кодта, уыйау йæ адзал ссардта æваст æмæ æнцонæй. Йæ уазджыты афæндараст кодта, йæхæдæг хæдзары къæсæрæй нал баздæхт. Ацыд не 'хсæнæй, куыд цард, афтæ, никæй батыхсын кодта, уæлдай лæггад никæмæй бацагуырдта. Ацыд, фæлæ баззад йæ рухс ном, йæ хурдзыд курдиат, йæ цардхъом традицитæ. Уырыссаг литературæ Гоголы «Цинел»-æй рацыд, зæгъгæ, хрестоматион сси ацы хъуыды. Махæн та фæсоктябры ирон прозæ Дзесты Куыдзæджы «Хорхæссæг»-æй. Ууыл нæ æууæндын кæнынц Букуылты Алыкси, Джусойты Нафи, Гаглойты Владимир æмæ бирæ æндæр фысджыты æвдисæнтæ.

Æрмæг бацæттæ кодта
САУТÆТЫ Тамилæ

Рохæн æвгъау нæмттæ

Ныфсы хос

Джусойты Нафи-иу рæстæгæй-рæстæгмæ «Рæстдзинад»-ы редакцимæ дæр æрбауад: Кæнæ-иу исты æрмæг æрбахаста, кæнæ йæ йæ ног чингуытæ искæмæнты балæвар кæнын фæндыд. Мæнмæ дæр-иу дзы æрхаудта йæ зæрдиаг фæндиæгтæ æмæ къухфыстимæ. Ныр дæр сæ, хæзнайау, æвæрдæй дарын æмæ кæсын. Æмæ мæхицæй дæр раппæлын, адон мын Нафи балæвар кодта, зæгъгæ.

Джусойты Нафи æдзух нымæтхуды цыд, уый алчидæр зоны. Зæронды кары дæр-иу, лæппу-лæгау, тагъд-тагъд куы æрбацæйуад, уæд-иу дзы мæ зæрдæ барухс, ноджы – йæ нымæтхуды. Бацыд-иу Цгъойты Хазбимæ, ноджы ма – кæмæдæрты, мæнмæ дæр-иу æрбауад. Уый – дзургæ, æз – хъусгæ. Æвнæлдта, цы ахсджиаг хъуыддæгтыл дзырдта, уыдонæн сæ уидæгтæм. Уæдмæиу иннæтæ дæр йæ уæлхъус алæууыдысты 'мæ йæм хъуыстой, фарстой йæ...

Лæугæ кæй кæны, уый тыххæй дзы æфсæрмы кодтон, цалдæр хатты йын, бадгæ скæн, Нафи, зæгъгæ, загътон, фæлæ не сбадт, йæ зæрдæбын ныхас кодта дарддæр. Æмæ, фæстæмæ йæ тагъд здæхын хъуыд 'мæ уымæн нæ бадт, уый зæгъæн дæр дзы нæ уыд, уымæн æмæ-иу æнæхъæн сахат фæдзырдта, цы фарста нæм сæвзæрд, ууыл бындуронæй, бæстонæй.

Æз дис кодтон, цы уæнгты хъару, цы уды, зонды тых æм ис, ууыл. Рафæндараст-иу æй кодтам, уый-иу, лæппуйау, цæхгæр фæзылд æмæ уæртæ фæтæхы, йæ нымæтхуды.

Нафийæн мæ фыстытæй, æвæццæгæн, истытæ йæ зæрдæмæ цыд æмæ уый тыххæй йæ ныхас зæгъынмæ хъавыд мыхуыры, фæлæ-иу, мæ къух дæм нæма бахæссыд, зæгъгæ, бакодта. Дæуæн бирæ куыст ис, стæй æз уый аккаг нæ дæн, зæгъгæ-иу æфсæрмыгæнгæ загътон. Фæлæ, зæгъын, мæн дæр дæ нымæтхуды хуызæн худ хъæуы, мæхи дзы ирон лæг аразынмæ нæ хъавын, фæлæ хурмæ цæхæрадоны фæкусын æмæ уый тыххæй. Хорз, зæгъгæ, загъта, ууыл ма, дам, тыхсгæ дæр ма кæн. Чидæр, дам, Дзауы кæны ахæм нымæтхудтæ æмæ дын дзы æрхæсдзынæн. Иу хъуыддагæй дæр мæ нæ фæсайдтаид, фæлæ уæдмæ æруæззау, æруатон уыцы фидар хæстон ирон лæг. Рынчынфæрсæг æм чи уыд, уыдон æндæр дис нæ кодтой, мæлæджы катайтæ кодта, афтæмæй, дам, хуысгæйæ дæр йæ кусын нæ уагъта.

Нал ис Нафи, акалд æмæ, дам, амардæн хос нæй, фæлæ йæ цалынмæ кæсынхъом уæм, уæдмæ йæ уыдзыстæм мысынхъом дæр. Нафийы ном сæнусон кæныны, стæй æрыгон курдиатджын фæлтæры сфæлдыстадон куыстмæ сразæнгард кæныны нысанимæ арæзт æрцыд Нафийы номыл преми. Ууыл бацархайдтой йе 'мзæххонтæ – Самарæйы кадджын гражданин, Самарæйы облæсты Адæмты цæдисы сæрдар Хуыгаты Ростик æмæ хæрзаудæн фонд «Амонд»-ы директор, публицист, поэт æмæ историк, æхсæнадон архайæг Челæхсаты Хъазыбег. Æз дæр уыцы премимæ радтон ме 'мдзæвгæты чиныг «Цæххы тæпп». Æнхъæл дæр нæ уыдтæн, афтæмæй мын саккаг кодтой фыццаг преми.

Челæхсаты Хъазыбег мын афтæ, Нафи, дам-иу мæ дæуæй афарста, уый йæ чиныг премимæ нæ бавдыста, зæгъгæ. Æмæ куы ныхъхъуыды кæнын, уæд, цæмæдæр гæсгæ, мæхицæн афтæ фæзæгъын: «Æвæццæгæн мæ Нафи истæуыл нымадта, æмæ йæ фæндыдис, йæ премийæ æз дæр куы фæхайджын уаин, уый».

Афтæ ахъуыды кæнын, æмæ мын уый фæвæййы ныфсы хос, æнæныфс та адæймаг саст базыр маргъæй уæлдай нæу...

АБАЙТЫ Эдуард

Ахуырад

Сырх дипломтæ – рауагъдонтæн

Хетæгкаты Къостайы номыл паддзахадон университеты историон факультеты кадджын уавæры ацыд, ахуыр чи фæцис, уыцы студенттæн дипломтæ радтыны мадзал.

Æдæппæт дипломтæ лæвæрд æрцыд 368 студентæн, уыдонæй 134 – сырх дипломтæ, бæрæггæнæн «4» иунæг дæр кæмæн нæй, ахæмтæн. Уæлдæр ахуырад райсыны æвдисæндартæ студенттæн сæ къухтæм радтой ЦИПУ-йы ректор Огъуаты Алан æмæ Хицауады минæвæрттæ.

Мадзалы кæрон, сырх диплом чи райста, уыцы фæсивæд нæ республикæйы зындгонд артисттæ Едзиты Алыбег æмæ Мурад Исматуллаевимæ акодтой къорд «ДДТ»-йы зарæг «Это все, что останется после меня». Уый фæстæ бæрæгбоны салютимæ студенттæн йæ музыкалон лæвар ракодта кавказаг зарæггæнæг Султан «Ураган» Хажироко.

Уыцы æвзонг æмæ рæсугъд фæсивæды 'хсæн уыдысты, ирон филологийы факультеты бакалавриат æмæ магистратурæ каст чи фæцис, уыцы чызджытæ: Дзебойты Азæ, Дзаттиаты Жаннæ, Гусаты Камиллæ, Цорæты Ангелинæ, Гæджиты Эммæ, Бабаты Миланæ æмæ Хъодзаты Алинæ.

Нæ уацхæссæг

Спортивон фидиуæг

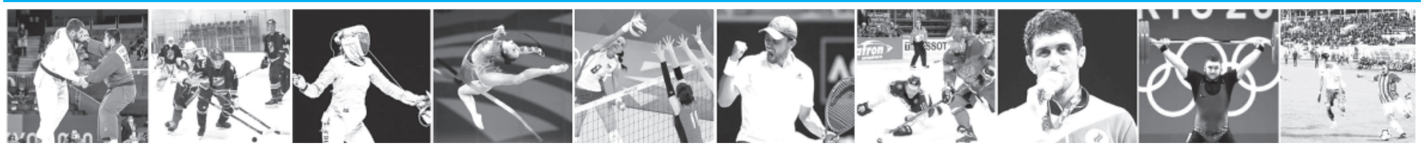

Нардытæ

Æппæтуæрæсеон ерыстæ – Дзæуджыхъæуы

Знон, 15 июлы, Дзæуджыхъæуы «Парк-отель Владикавказ»-ы бæрæгбон уавæры байгом сты Æппæтуæрæсеон ерыстæ нардытæй хъазынæй.

Нардытæй хъазт 2022 азы Уæрæсейы Физикон культурæ æмæ спорты министрад официалон æгъдауæй банымадта спорты хуызыл, æмæ дзы ныр арæзт цæудзысты Æппæтуæрæсеон ерыстæ дæр.

Дзæуджыхъæумæ нæ бæстæйы 23 регионæй ацы азы ерыстæм æрбацыдысты 150 хъазæджы. Ерыстæ гом кæныны мадзалы спортсментæ æмæ спортуарзджытæн зæрдиаг арфæтæ ракодтой: Уæрæсейы Нардыты спорты федерацийы сæйраг нымæрдар Татьянæ Камарова æмæ РЦИ-Аланийы нардыты спорты федерацийы директор Арсæгты Ацæмæз.

Ерысты цы нæлгоймаг æмæ сылгоймаг нардисттæ архайы, уыдон тыхджындæрты бæрæг кæндзысты: даргъ, цыбыр æмæ цырд нардытæй хъазты хуызтæй. Æппæт уæлахиздзаутæ сбæрæг уыдзысты 19 июлы.

Уæлахиздзаутæ æмæ призон бынæттæ бацахсджытæ хорзæхджын æрцæудзысты майдантæ, грамотæтæ, дипломтæ æмæ æхцайы лæвæрттæй.

БАСКАТЫ Уырызмæг

КЪЕСАТЫ С. М.

Йæ царды 75 азыл амард зындгонд паддзахадон архайæг, РЦИ-Алани æмæ Хуссар Ирыстоны сгуыхт юрист, Цæгат Ирыстоны дыккаг, æртыккаг, цыппæрæм æмæ фæндзæм равзæрст Парламенты депутат, Республикæ Цæгат Ирыстон-Аланийы Конституцийы автортæй иу – Къесаты Мæхæмæты фырт Станислав. Къесайы-фырты адзал стыр зиан у Цæгат æмæ Хуссар Ирæн.

Къесаты С. М. райгуырд 1950 азы горæт Дигорайы. 1972 азы каст фæци Цæгат Ирыстоны Хетæгкаты Къостайы номыл паддзахадон университеты юридикон факультет (уым райдыдта йæ фæллойадон архайд дæр). 1977 азы Ленинграды паддзахадон университеты бахъахъхъæдта кандидатон диссертаци.

Университеты кусгæйæ, Къесайы-фырт æнтыстджынæй хызт иу къæпхæнæй иннæмæ: уыд паддзахады истори æмæ барады кафедрæйы ассистент, хистæр ахуыргæнæг, доцент, профессор æмæ разамонæг.

1990 азы Къесаты С. М. æвзæрст æрцыд Цæгат Ирыстоны Сæйраг Советы депутатæй. 1993-1995 азты уыд Цæгат Ирыстоны Сæйраг Советы закъонæвæрынады, закъонад æмæ æхсæнадон æдасдзинады комитеты сæрдар.

1993 азы æвзæрст æрцыд ЦИАССР-йы Конституцион къамисы сæрдары хæдивæгæй.

1997-1998 азты уыд УФ-йы Регионалон æмæ национ политикæйы министрады Цæгат Кавказы территорион дæлхайады хицауы хæдивæг. 1998-1999 азты – РЦИ-Аланийы Президенты уынаффæгæнæг, РЦИ-Аланийы Президенты минæвар республикæйы Парламенты. 1999-2005 азты уыд РЦИ-Аланийы дыккаг æмæ æртыккаг равзæрст Парламенты Сæрдары хæдивæг.

2005 азы 30 июны æвзæрст æрцыд РЦИ-Аланийы Парламенты Сæрдары фыццаг хæдивæгæй. Цыппæрæм æмæ фæндзæм равзæрст Парламенты дæр уыд закъонæвæрынадон оргæны Сæрдары фыццаг хæдивæг.

2017 азы 19 октябры нысангонд æрцыд Республикæ Цæгат Ирыстон-Аланийы Конституцион тæрхондоны сæрдарæй.

2004 азы нысангонд æрцыд, Беслæны 1-æм скъолайы цы террористон фыдракæнд арæзт æрцыд, уый æууæлтæ æвзарæг хæдбар парламентон къамисы сæрдарæй.

Къесайы-фыртæн йæ сыгъдæгзæрдæ фæллойы тыххæй лæвæрд æрцыд бæрзонд паддзахадон хæрзиуджытæ. Уыдоны нымæцы – «Фыдыбæстæйы раз сгуыхтдзинæдты тыххæй» ордены фыццаг æмæ дыккаг къæпхæны майдантæ, орден «Ирыстоны Намыс» æмæ майдан «Ирыстоны Намысæн».

Къесаты Станислав Ирыстоны историйы баззайдзæн, куыд æргомдзырд, закъон æмæ йæ адæмыл æнувыд адæймаджы æвдисæн.

Зындгонд ахуыргонд, педагог, политик æмæ паддзахадон архайæг, сыгъдæгзæрдæ фæллойгæнæг Къесаты Станиславы рухс ном æнустæм баззайдзæн нæ зæрдæты.

МЕНЯЙЛО С. И.
ТУСКЪАТЫ Т. Р.
ДЗАНАЙТЫ Б. Б.

Æмбисæндтæ

Хорздзинад — зæрдылдаринаг.

***

Хорз йæ митæй бæрæг у.

***

Æргом ныхасы къæм нæй.

***

Фыдхъус — хæдзархал (ома, ныхасмæ лæмбынæг чи нæ хъусы, уый).

***

Дзурынæй хъусын дæсныдæр хъæуы.

***

Бирæ дзурыны кад нæй.

***

Дзæгъæл дзурынæй нæ дзурын хуыздæр.

***

Лæгъз ныхас дурмæ дæр хъары.

***

Не 'взаг — нæ хæзна.

***

Мадæлон ныхас мады ад кæны.

***

Сырддонцъиу дæр ма йæхи 'взагыл зары.

***

Мад æмæ фыды чи нæ уарзы, уый адæмы дæр нæ уарзы.

***

Хæдзар кæмæн нæй, уымæн уынг дæр нæй.

***

Диссагæй ма ноджы диссагдæр вæййы.

***

Раст æмбисонд зæрдæмæ хъары.

***

Диссæгтыл дисгæнджытæ вæййы.

***

Лæг бонæн диссаг куыд нæ хъусы.

***

Хорз зарæг зæрдæйыл æмбæлы.

***

Дзырд бæхыл бады.

Наукæ

Низтæ дзæбæх кæнынæн

Уæрæсейаг наукон фонды конкурсы уæлахиздзау суæвгæйæ, Цæгат Ирыстоны паддзахадон университеты системон экологон иртасынады лабораторийы хистæр наукон кусæг, медицинон наукæты кандидат ДЗАМПАТЫ Жаннæ атеросклероз дзæбæх кæнынæн зайæгойты миниуджытæ иртасыны фæдыл грант рамбылдта.

Цалдæр зайæгойæ ист активон биологион буаргъæдтæ терапевтон уагæй куыд архайынц æмæ ацы буаргъæдтæ атеросклерозы низы чырæгтæ-хæйттыл куыд ахадынц, Жаннæ хи наукон проектмæ гæсгæ уыдæттæ иртасдзæн. Органеллæ хъаруйæ чи ифтонг кæны, митохондрийы наукон иртасынад сæйраг æргом здахы уыцы чырæгтæм. Атеросклерозы низы заман чырæгтæ æвзæрдæр кæнын кæй райдайынц, уый аххосæй буар хъыгдард баййафы, æмæ организмы иумæйаг уавæр фæцуды. Иртасынадон куыст æххæст кæндзысты чырæгон модельтыл, стæй фæлварæн цæрæгойтыл.

Нæ университетимæ наукон æмгуыстады тыххæй фидыдмæ гæсгæ, иртасынадæн хæрзхъæд æдас дзæбæхгæнæн зайæгойтæ ратдзæн бæстæйы Наукæты академийы национ наукон центр – Никитины ботаникон цæхæрадон.

Æппæт дунейы адæм арæхдæр кæмæй мæлынц, уыцы атеросклероз, ома зæрдæ æмæ тугдадзинты низты сæйраг аххосæгтæй иу – кæй хæлиу кæны, уый нымайгæйæ, Жаннæйы иртасынадон куыстæн ис стыр ахадындзинад. Иртасынады рæстæг чи фæзындзæн, уыцы бæрæггæнæнты фæрцы уыдзæн атеросклероз дзæбæх кæныны куысты ног фæзилæнтæ рахатыны æмæ дзæбæхгæнæн хосты номхыгъд фæуæрæх кæныны фадат.

Цæгат Ирыстоны паддзахадон университеты пресс-службæ

Фæлгонцад

Нары фæзуат ссис ноджы зæрдæмæдзæугæдæр

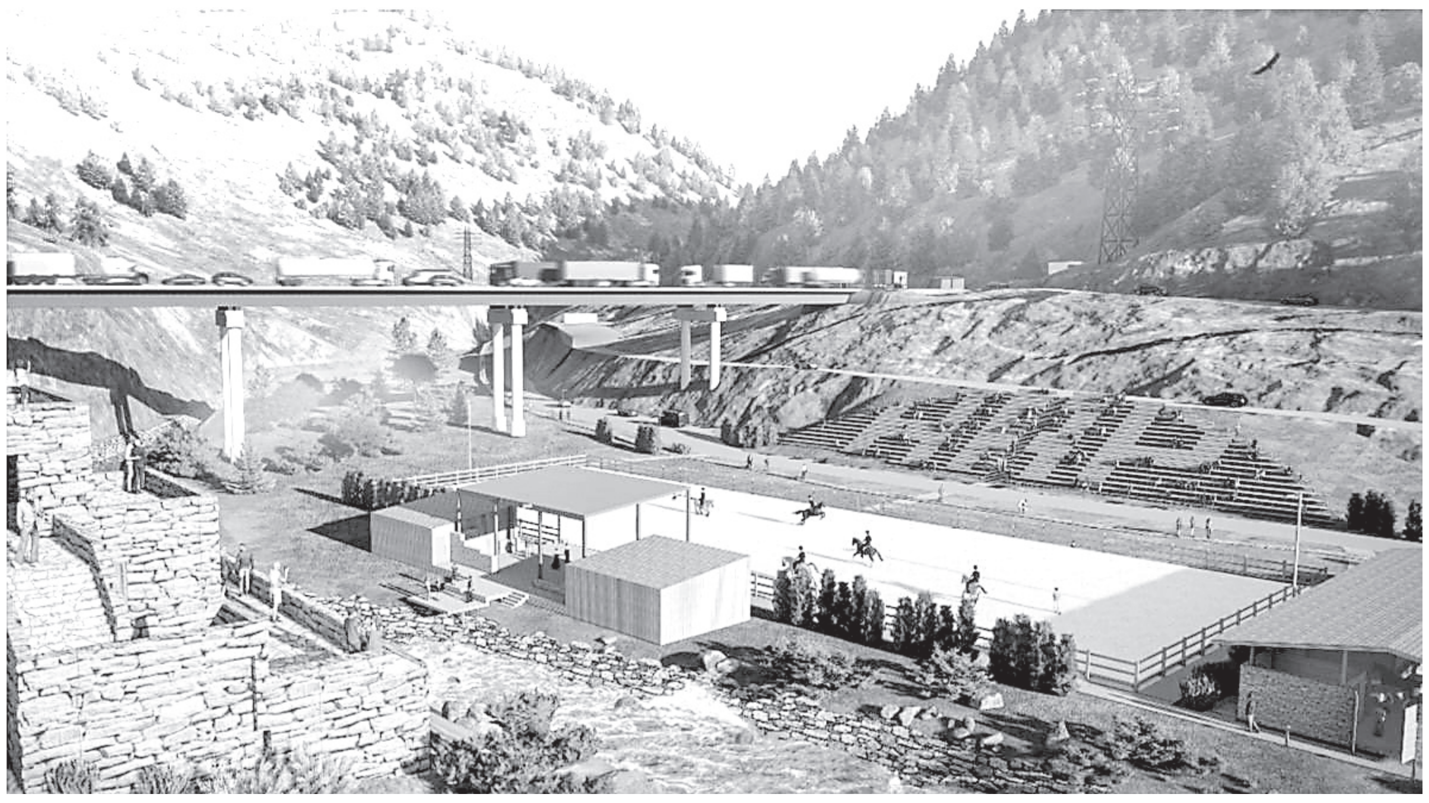

Амæй фæстæмæ Уæлладжыры комы рагон Нары уазджытæ канд æнæхъæн дунейы дæр нæ зындгонд поэт, ирон литературæйы бындурæвæрæг Хетæгкаты Къостайы райгуырæн хæдзар-музейы экспонаттимæ нæ зонгæ кæндзысты, бирæ ног хабæрттæ нæ базондзысты Къостайы цард æмæ сфæлдыстады тыххæй, фæлæ ма сын фадат уыдзæн Ирыстоны хæхты алæмæты рæсугъд æрдзимæ хæстæгдæр базонгæ уæвынæн, сæ фæллад алы нырыккон фæрæзтæй ифтонг туристон центры суадзынæн.

Ууыл зæрдиагæй бацархайдтой специалисттæ. Ардыгæй ацæудзысты алыхуызон экскурситæ Цæгат Ирыстоны зæрдылдарæн бынæттæм, аразæн дзы уыдзæн цымыдисаг культурон мадзæлттæ дæр. Фæзындзысты дзы бадæнтимæ, цырæгътæ æмæ быроны урнæтимæ фæзуæттæ. Хæрз æввахс туристтæн ис, ирон адæмон хæринæгтæй сæхи кæм феной, ахæм бынæттæ дæр.

Зæгъæн ис, ныртæккæ уыцы æппæт хабæрттыл куыстытæ кæронмæ фæхæццæ кæнынц, базадысты ма коммуналон хæдзарады æууæлтæ банывыл кæнын.

Комплекс арæзтой иу азы бæрц. Йæ проект сцæттæ кæнынæл дæр зæрдиагæй бацархайдтой, цыдæртæ дзы аивтой, цыдæртæ йæм бахастой.

Комплексы арæзтад райдыдтой æмæ кæронмæ фесты, номинаци Историон цæрæнуат»-ы Æппæтуæрæсеон конкурсы «Горæты удæнцой царды», «зæгъгæ, проект кæй рамбылдтой, уый фæрцы. Царды йæ рауадзынæл схардз кодтой 64 милуан сомы.

Нары алфамбылай бынæтты сæ фæллад суадзын абон дæр сæ бон у нæ республикæйы цæрджытæ æмæ сæдæгай туристтæн.

Нæ уацхæссæг

РЕКЛАМÆ, ХЪУСЫНГÆНИНÆГТÆ

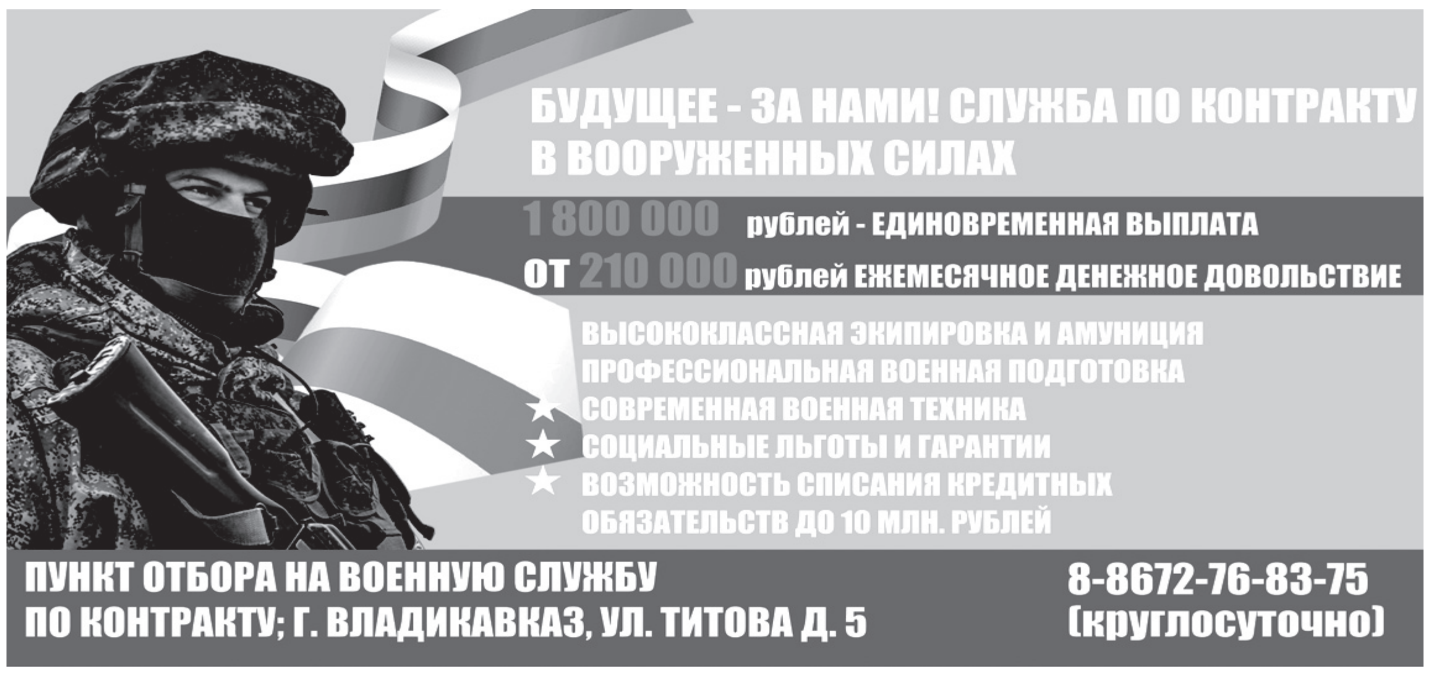

Покраска ворот компрессором, не снимая ворот. Тел.: 8-918-706-65-15 (Казбек).

Обслуживание колонок и котлов. Тел.: 8-961-821-90-88.

Металлоизделия, двери, ворота, навесы из лексана, покраска ворот. Тел.: 8-928-928-88-24.

Продаем конский перегной в мешках. Доставка бесплатная. Рекомендации по применению – на месте. Тел.: 8-928-856-90-89; 8-989-914-85-41 (Руслан).

Горæт Севастополы ирон æхсæнад «Алания»-йы уæнгтæ хъыгзæрдæйæ тæфæрфæс кæнынц хиуæттæ æмæ хæстæджытæн, зындгонд паддзахадон æмæ æхсæнадон архайæг

КЪЕСАТЫ Мæхæмæты фырт Станислав
кæй амард, уый фæдыл.

Номыры радхæссæг редактор — **Хъойбайты Галинæ.**
Рауагъды редактор — **Гæззаты Фатимæ.**
Дизайн: 1-аг æмæ 2-аг фæрстæн — **Халиты Изæ;** 3-аг æмæ 4-æм фæрстæн — **Рубайты Нелли.**
Корректортæ: 1-аг æмæ 3-аг фæрстæн — **Гаглойты Наташæ;** 2-аг фарсæн — **Дзоцъиты Тамарæ;** 4-æм фарсæн — **Кæлухты Фатимæ.**

"Рæстдзинад" цæуы къуыри 5 хатты

Газет уадзы РЦИ-Аланийы Мыхуыр æмæ дзыллон коммуникациты комитет.

Газет регистрацигонд æрцыд Бастдзинады, информацион технологитæ æмæ дзыллон коммуникациты къабазы архайдмæ цæстдарды федералон службæйы РЦИ-Аланийы управленийы 2023 азы 10 октябры (регистрацион номыр ПИ № ТУ 15-00162)

Сæйраг редактор ФИДАРАТЫ Юрий

Сæйраг редакторы исæн уат – 25-96-27.

Сæйраг редакторы хæдивæг: **Бутаты Эльзæ – 25-63-19.** Бæрнон нымæрдар: **Гапбаты Алетæ – 25-91-89.** Сæрмагонд фæрсты редактор: **Сланты Аслан – 25-94-37.** Шеф-редактортæ: **Касаты Батрадз – 25-93-74, Абайты Эдуард – 25-99-33.** Рауагъды редактор: **Гæззаты Фатимæ – 25-96-16.** Сæйраг бухгалтер: **Дойаты Ленæ – 25-94-19.** Уацхæсджытæ: **Саутæты Тамилæ, Татьянæ Шеходанова** (къамисæг) **– 25-96-31, Баскаты Уырызмæг – 25-91-88, Гугкаты Жаннæ – 25-96-50, Дедегкаты Зæлинæ – 25-94-57, Хъойбайты Галинæ – 25-90-54, Хæмыцаты Морис – 25-91-92, Хуыбиаты Ларисæ – 25-96-31.** Сайты редактор: **Хозиты Дзерассæ – 25-90-54.** Рекламæйы хайады сæргълæууæг: **Бызыккаты Земфирæ – 25-67-03.** Корректортæ – **25-93-36,** компьютерон цех – **25-93-97.**

➢ Нæ газетæй ист æрмæгæй æндæр мыхуырон рауагъды пайдагонд куы цæуа, уæд хъуамæ, æнæмæнг, бæрæггонд уа, "Рæстдзинад"-æй йæ кæй систой, уый.
➢ Фыстæджытæ, къухфыстытæ, къамтæ æмæ нывтæн рецензи нæ дæттæм, стæй сæ автортæм дæр фæстæмæ не 'рвитæм.
➢ Газеты цы æрмæджытæ рацæуа, уыдоныл бæрндзинад хæссынц сæ автортæ.
➢ Рекламæ æмæ хъусынгæнинæгты тыххæй "Рæстдзинад"-ы редакци йæхимæ бæрндзинад нæ исы.

Редакци, рауагъдад æмæ типографийы адрис: 362015, РЦИ-Алани, г. Дзæуджыхъæу, Къостайы проспект, 11. Мыхуыргонд цæуы акционерон æхсæнад "Ирыстон-полиграфсервис"-ы

Офсетон мыхуыр 1.88 мыхуырон сыфы. Газет цæуы къуыри фондз хатты. Индекс 53901. Тираж 2673. Заказ № 765. Мыхуырмæ хъуамæ фыст æрцæуа – 18.00. Мыхуырмæ фыст æрцыд – 18.00.

Email: rastdzinad@mail.ru
Сайт: www.rastdzinad.ru